

Decorating Interest in Women in Analyzing Verse 14 of Surah Al Imran

Zohreh Samavatian Ph.D. Student of Quran and Hadith Sciences,
Imam Sadiq University (AS), Tehran, Iran

Abstract

Verse 14 of Surah Al-Imran is one of the challenging and controversial verses of commentators. The main reason for this is, on the one hand, the uncertainty of the subject of decoration, and on the other hand, the presence of women in the category of decorated things, while the verse is addressed. It is as if women are not considered part of nas and only men are meant by nas. Investigating the issue of why women are included among human desires, in addition to introducing the decoration, will also explain the meaning of the word "people". In this regard, the following article examines various theories of interpretation, the context of the verse itself, its thematic analysis in the verses of the same context in a descriptive-analytical way, and refers to the Qur'anic bows, which have been neglected by scholars of the Qur'an for a long time, the reason for mentioning and ordering gender. Women have been listed among the mentioned preferences, the degree of influence of this social stratum on others from a spiritual-psychological aspect, even though it is undeniable that women are different from each other in the roles of mothers, sisters, and wives; therefore, while attributing the indefinite verb zain to God, he considered the word nas to be a part of the genus, which includes all human beings who are in a close relationship with this genus.

Keywords: Verse 14 of Al Imran, Decorated, People, Women, Decorater.

* Corresponding Author: z.samavatian@litr.basu.ac.ir

How to Cite: Samavatian, Z. (2023). Decorating Interest in Women in Analyzing Verse 14 of Surah Al Imran, *Journal of Seraje Monir*, 14(47), 117-144. DOI: 10.22054/ajsm.2023.72823.1914

1. Introduction

Verse 14 of Sura Al Imran is one of the challenging and controversial verses of exegetes. The main reason for this is the uncertain subject of decoration and the presence of women in the number of decorated affairs while addressing the verse of the people. Examining the issue of why women are among human interests, in addition to introducing the subject of decorative verbs, will also explain the meaning of the word people. Among the interpretations, looking at verse 14 of Sura Al Imran has been considered from two dimensions: Hadiths that refer to rebuke the interest of women and introduce it as a cause of rebellion against God, intrigue among humans, as well as Satan's sword and trap, and hadiths that only emphasized on physical pleasure aspect and considered interest in women as one of the greatest desires in heaven, which is preferable to other blessings.

The passive verb of decorating at the beginning of the verse has attracted the attention of commentators and provided the grounds for different perspectives; which some believe justifies the reason for mentioning the interests and reveals the type of view of the commentator. In the following verse, the verse mentions seven things that love has been adorned for human beings, so that in all cases, words are mentioned in the form of a plural and informative form. God is the one who is in the world and the best of the world, but the reason why women have been mentioned among human interests is a question to which the answer is of special importance, because in addition to introducing the decorating subject, it will explain the position of woman in the Quran and change the way of looking at women.

In the inner verse view, some of the words and opinions of the verse will be discussed. Some of the exegetes have introduced me to infidels and Jews by the word "Al-Nas" while others are just men which is an unreasonable choice. Some people who know the meaning of women and men generally do not mention the reason for mentioning women among human interests. Commentators often see the reason for women's preference over other interests as sexual exploitation and pleasure resulting from it, which is inconsistent with the use of the term NAS. Some also consider this to be the reason for

the hadiths of blaming women, which contradicts hadiths from the Prophet (s) about their love for women. Therefore, it can be said that the term "Al-Nesa" refers to women's class, which includes different groups of women including mothers, sisters, daughters, and wives. As a result, the desire for women can refer to the existence of a woman's heart that is based on which she is created, which attracts those around her and creates love, whether it is in the form of a love relationship between the child and mother that all human beings have experienced, or sisterly affection or the man's attachment to his wife in terms of his or her husband's affection, relaxation, and sexual pleasure.

In the outline of a verse, not only paying attention to the words and their meanings but also due to the revelation of the surah, the space of the verse discussed along with the verses before and after itself, and also paying attention to the ruku' of ponderable points will be clarified. Verses 10 to 20 of Sura Al Imran refer to a wide variety of people, including unbelievers, believers, and people of the Book and the oppressors. From the inclusion of verses 10 to 13, which cover the different strata of people, it can be concluded that by the beginning of verse 14, we mean that the word "Al-Nesa" means "the general people". It is also possible to prove that God is the subject of decorating because worldly ornaments have a positive aspect and decorating the positive to create affection is a method of propagating in order to attract and motivate people. In addition, decorating affairs as one of the ways of testing the servants realizes the purpose of creation and wealth and children in the role of worldly ornaments can be the link between this world and the hereafter of their owners.

2. Literature Review

Regarding the background of the research, other than the various interpretations of the verse, there has been no focused research.

3. Methodology

In this research, with a descriptive-analytic thematic analysis, first with an inward look at the words and how to insert words, and then with a view beyond the inline context, the study of the coherent verses and the discussion of Qur'anic recitations will be discussed. Therefore,

the two types of internal and external approaches will help to analyze the verse.

6. Conclusion

The discovery of God's meaning is not only achieved by understanding the meaning of the words and sentences of the verses, but also by paying attention to the status of the revelation of the surah, the context of the verses in question, and the Qur'an recitations, is an effective tool in this regard. In this sura, God calls upon the servants to enjoy the highest levels of it in the hereafter. The second ruku' of Sura Al Imran, by introducing the different guilds of people, refers to the general public and not a specific genus of them. According to the Verses, the aim of decorating affairs is to test the servants and the subject of decorating is Allah. The meaning of liking women mentioned at the top of the interests in addition to the requirement of the age of descent has necessitated that the Qur'anic verses should be male gender, is the discussion of the emotional field towards this stratum; women including mother, wife, sister and daughter play an unmatched role in satisfying the most important needs of their fellow men; that is, relaxing and eliminating psychological pressures.

آراستگی میل به زنان در واکاوی آیه ۱۴ سوره آل عمران

زهرة سماواتیان * دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران

چکیده

آیه ۱۴ سوره آل عمران از جمله آیات چالشی و مورد اختلاف مفسران است. دلیل اصلی این امر از یک سو به نامشخص بودن فاعل تزئین و از سوئی دیگر به وجود زنان در زمره امور تزئین شده برمی گردد. در حالی که خطاب آیه ناس است؛ گویی زنان جزء ناس به شمار نمی آیند و مقصود از ناس تنها مردان هستند. بررسی این مسئله که چرا زنان در زمره مشتهیات انسان قرار گرفته است، علاوه بر معرفی مزین، مراد از لفظ الناس را نیز تبیین خواهد نمود. در همین راستا، نوشتار پیش رو با بررسی نظریات مختلف تفسیری، سیاق خود آیه، تحلیل موضوعی آن در آیات هم سیاق به شیوه توصیفی-تحلیلی و رجوع به رکوعات قرآنی که دیری است مورد غفلت محققان قرآن پژوه قرار گرفته، دلیل ذکر و ترتب جنس زنان را در میان مشتهیات مذکور، میزان تأثیرگذاری این قشر جامعه از جنبه روحی-روانی بر دیگران برشمرده است چه این که انس ناس به نساء در نقش های مادری، خواهری و همسری انکارناپذیر است؛ از این رو ضمن انتساب فعل مجهول زین به خداوند، لفظ ناس را استغراق در جنس شمرده که شامل عموم انسانهاست که در ارتباطی تنگاتنگ با این جنس قرار دارند.

کلیدواژه‌ها: آیه ۱۴ آل عمران، زین، ناس، نساء، مزین.

طرح مسئله

سوره آل عمران با ۲۰۰ آیه، هشتاد و نهمین سوره‌ای است که بر قلب پیامبر (ص) در مدینه نازل گردید (نکونام: ۱۳۸۲: ۱۱۰) و در شمار سور بلندی است که احتمال می‌رود یکجا نازل شده باشد (طباطبائی: ۱۳۹۰: ۵/۳)؛ گرچه این احتمال به دلیل وجود مطالب متنوع و مباحث گوناگون از سوی برخی مفسران رد شده است (فضل الله: ۱۴۱۹: ۲۰۴/۵). عده‌ای از مفسران سبب نزول هشتاد و چند آیه ابتدائی سوره آل عمران را آمدن مسیحیان نجران به حضور رسول اکرم (ص) به مدینه، جهت مناظره در مورد حضرت عیسی (ع) ذکر نموده‌اند (سیوطی: بی تا: ۲/۳، میدی: ۱۳۷۱: ۲/۲، طباطبائی: ۱۳۹۰: ۱۵/۳)؛ اما برخی دیگر این احتمال را به دلیل وجود فاصله زمانی طولانی با جنگ احد رد کرده‌اند چراکه نجرانیان سال نهم هجری به مدینه آمدند در صورتی که جنگ احد در سال‌های اول هجری صورت گرفت. بر همین اساس و با توجه به محتوای سوره، شأن نزول آن را احتجاج پیامبر اکرم (ص) با اهل کتاب در سال‌های اولیه هجرت می‌دانند (سید قطب: ۱۴۲۵: ۳۶۲/۱).

این سوره با ذکر توصیفاتی از خداوند آغاز شده و پس از بیان سه جمله از زبان راسخان در علم، طی آیات ۱۰ و ۱۱ جایگاه کافران و کاذبان را نزد خداوند روشن می‌نماید. در آیه ۱۳ روی سخن با جنگاوران جنگ بدر است که خداوند مخاطبین را به دو گروه مؤمن و کافر تقسیم نموده، یکی از امدادهای غیبی خود را در صحنه کارزار به رخ آنان می‌کشد و آن را عبرتی برای خردورزان معرفی می‌نماید. آیه ۱۴ سوره آل عمران از جمله آیات بحث برانگیزی است که مفسران دیدگاه‌های متنوعی در مورد آن ارائه داده - اند: *رُئِيَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَ الْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَبَإِ (۱۴)* دوستی خواستنی‌ها [ی گوناگون] از: زنان و پسران و اموال فراوان از زر و سیم و اسب‌های نشاندار و دامها و کشتزار [ها] برای مردم آراسته شده، [لیکن] این جمله، مایه تمتع زندگی دنیاست و [حال آنکه] فرجام نیکو نزد خداست.

فعل مجهول *رُئِيَ* در ابتدای آیه توجه مفسران را به خود جلب کرده و زمینه‌ی ارائه

آراستگی میل به زنان در واکاوی آیه ۱۴ سوره آل عمران؛ سماواتیان | ۱۲۳

دیدگاه‌های گوناگون را فراهم آورده است؛ امری که به‌زعم عده‌ای توجیه‌گر چرائی مشتهیات بوده و دریچه نگاه مفسر را بدان‌ها نمایان می‌سازد. در ادامه آیه به هفت مورد از اموری که محبت به آن‌ها در نظر انسان‌ها زینت داده شده، اشاره نموده به‌وجهی که تمام موارد با لفظ جمع و محلل به آل ذکر گردیده و دلالت بر استغراق دارد. حتی لفظ مآب در انتهای آیه نیز مقرون به آل ذکر شده که در نوع خود در سراسر آیات قرآن بی‌نظیر است. سپس خداوند با ذکر این مطلب که موارد مذکور متاع دنیوی هستند، بهترین بازگشت‌گاه را نزد خود معرفی می‌نماید؛ اما دلیل این که چرا جنس زنان در میان علاقه‌مندی‌های انسان‌ها ذکر شده مسئله‌ای است که پاسخ به آن دارای اهمیتی ویژه است چرا که علاوه بر معرفی مزین، جایگاه زن را در منظومه قرآنی تبیین و نوع نگاه به جنس زن را تغییر خواهد داد.

در میان تفاسیر مأثور نگاه به آیه ۱۴ سوره آل عمران از دو بُعد مورد توجه قرار گرفته است؛ روایاتی که بر مذمت میل به زنان اشاره دارد و آن را موجب عصیان بر خداوند، فتنه‌انگیزی در میان انسان‌ها و نیز شمشیر و دام شیطان معرفی کرده است (حویزی: ۱۴۱۵: ۱/ ۳۲۰) و روایاتی که صرفاً با تأکید بر جنبه لذت جسمانی، میل به زنان را برترین امیال در بهشت دانسته که بر سایر نعمات ارجحیت دارد (بحرانی: ۱۴۱۵: ۱/ ۶۰۱).

در خصوص پیشینه تحقیق، به‌غیر از دیدگاه‌های متنوعی که مفسران حوزه‌های مختلف در ذیل آیه در کتاب‌های تفسیری خود عنوان نموده‌اند پژوهش متمرکزی صورت نگرفته است، از این رو بررسی و نقد دیدگاه‌های متنوع و تحلیل و نتیجه‌گیری متین از آن - میان ضروری می‌نماید.

روش تحقیق در پژوهش پیش‌رو چنان است که ابتدا با نگاه درون آیه‌ای به واژه‌ها و نحوه جاگذاری کلمات و سپس با دیدی فراتر با استمداد از سیاق درون آیه‌ای، بررسی آیات هم‌سیاق و نیز بحث رکوعات قرآنی آیه مذکور را مورد بحث قرار خواهد داد؛ از این رو دو نوع نگرش درون آیه‌ای و برون آیه‌ای به واکاوی آیه کمک به‌سزائی خواهد نمود.

۲- نگاه درون آیه‌ای

۲-۱ بررسی واژگان آیه

فعل آغازگر آیه بنا به قرائت جمهور فعلی است مجهول با رفع حُبّ، اما بنا به قرائت ضحاک و مجاهد «زین» فعل معلومی است که فاعل آن مستتر بوده با نصب حَبّ (قرطبی: ۱۳۶۴: ۲۸/۴). واژه زینت در دو قالب اسمی و فعلی ۴۸ بار در قرآن بکار برده شده که از این تعداد دو فعل زین و زین به صورت مساوی هر یک ۱۰ مرتبه تکرار شده‌اند و آیه مذکور تنها آیه‌ای است در سراسر قرآن که امور مزین را برای واژه ناس بیان می‌دارد؛ همچنین از آنجا که مشتبهات مذکور از اصولی هستند که نفس انسان قائم به آنهاست و با اختلاف زمان‌ها و امت‌ها، تغییر پیدا نمی‌کند (خطیب: ۱۴۲۴: ۲/۴۱۴) محتمل است که تزئین نام‌برده مشیر به فطرت عموم انسان‌ها بوده که خداوند به منظور طی مسیر رشد و کمال در نهاد آنان قرار داده است.

مفسران در مورد ذکر لفظ عام ناس در آیه نظرات متفاوتی بیان نموده‌اند. عده‌ای معتقدند منظور از ناس در آیه شریفه کفار می‌باشد که این مشتبهات برای آنان زینت داده شده است (مقاتل: ۱۴۲۱: ۱/۲۶۶، میدی: ۱۳۷۱: ۱/۲۶۶). گروهی آن را یهودیان معنا نموده‌اند (طبری: ۱۴۲۱: ۳/۱۳۳)؛ تفسیر من وحی القرآن چنین استدلال نموده است که: اولاً خطابات قرآنی غالباً جنس ذکور می‌باشد به این دلیل که مخاطبین انبیاء و مصاحبین آنان در مجادلات و تبلیغات مردان بوده و در جامعه آن روز مردان به عنوان عنصر فعال اجتماع و زنان در نقش عضو منفعل و تابع مرد حضور داشتند. دلیل دوم در پاسخ به سؤال فوق این که در فضای اجتماعی زمان نزول سخنی از محبت زنان نسبت به مردان نبوده و این مسئله نزد آن‌ها امری ناشناخته و غیرمتعارف به شمار می‌آمده است (فضل‌الله: ۱۴۱۴: ۵/۲۵۴) البته برخی دلیل این امر را فتنه بزرگ زنان دانسته‌اند (طبرسی: ۱۳۷۳: ۲/۷۱۱). عده‌ای نیز معتقدند مراد از لفظ عام ناس، جنس آدمیان است اعم از زن و مرد (آلوسی: ۱۴۱۵: ۲/۹۶، ابو السعود: ۱۹۸۳: ۲/۱۴). در این صورت با توجه به عمومیت لفظ ناس که شامل جنس آدمیان است این سؤال پیش می‌آید که چرا زنان که خود جزء مجموعه ناس

هستند به عنوان یکی از موارد تزئین معرفی شده‌اند؟

از آنجا که مشتبهات مطروحه در آیه مورد بحث، با لفظ نساء معرف به آل آغاز شده مفسران عمدتاً دلیل تقدم را بهره‌برداری جنسی و لذت ناشی از آن می‌دانند (حویزی: ۱۴۱۵: ۱/ ۳۲۰) که این استدلال با اطلاق واژه ناس منافات دارد. برخی نیز به روایاتی که زنان را ریسمان‌های شیطان خوانده‌اند استناد نموده (ابو السعود: ۱۹۸۳:)، میل به زنان را جزو بزرگ‌ترین فتنه‌ها معرفی کرده‌اند (حوی: ۱۴۲۴: ۲/ ۷۱۳) و در تبیین آن آورده‌اند دو فتنه بزرگ در زنان، یکی فتنه قطع رحم‌ها است که زنان به قطع رابطه همسرشان با مادر و خواهران امر می‌کند و دیگری فتنه جمع اموال اعم از حرام و حلال است (آلوسی ۱۴۱۵: ۲/ ۹۷، ابو حیان: ۱۴۲۰: ۳/ ۵۰). به نظر می‌رسد استدلال اخیر منطقی نباشد چرا که مردان به دلیل فعالیت اجتماعی و اقتصادی گسترده‌تر و به تبع علاقه به رشد و ترقی در این دو عرصه نسبت به زنان، بیشتر در معرض جمع اموال حرام و حلال می‌باشند.

در این مجال ذکر چند نکته ضروری است: اولاً اطلاق آیه مانع از برداشت‌های فوق است زیرا لفظ محلل به آل افاده عام می‌کند در حالی که تفسیر مفسران تنها طیف محدودی از زنان را شامل می‌شود، ثانیاً روایاتی از پیامبر اکرم (ص) مبنی بر محبت ایشان به زنان وارد شده است که معارض برداشت فوق است: دوست‌داشتنی‌های دنیای شما در نزد من زن و عطر و نماز است (مغنیه: ۱۴۲۴: ۲/ ۱۹)، ثالثاً به قرینه آیه بعد که می‌فرماید قُلْ أَتَبَيَّنُكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذَلِكُمْ و بالتفات به این مسئله که لفظ خیر از باب افعال تفضیل است می‌توان نتیجه گرفت که مشتبهات مذکور از جمله علاقه به زنان مورد تأیید شارع بوده و دارای بار مثبت است نه منفی. رابعاً در صورت قبول هر یک از دو برداشت مفسران، ناچار مخاطب عبارت حُبُّ النِّسَاءِ تنها مردان خواهند بود در حالی که در ابتدای آیه مخاطبین عموم مردم معرفی شده‌اند.

بنابراین شاید بتوان گفت منظور از لفظ النِّسَاءِ جنس زنان است که شامل گروه‌های مختلف زنان اعم از مادران، خواهران، دختران و همسران می‌باشد. پس حُبُّ النِّسَاءِ می‌تواند اشاره به وجود لطافت قلبی جنس زن که فطرتاً بر پایه آن آفریده شده باشد که به موجب

آن، اطرافیانش را به سوی خود جذب می‌کند و باعث به وجود آمدن مهر و محبت می‌شود، حال این محبت می‌تواند مشیر به رابطه عاشقانه فرزند و مادر باشد که تمام انسان‌ها آن را تجربه کرده‌اند، یا عاطفه خواهرانه و یا دلبستگی مرد به همسرش از نظر آرامش بخشی و لذت جنسی *وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا* (روم/۲۱) و از نشانه‌های او اینکه از [نوع] خودتان همسرانی برای شما آفرید تا بدانها آرام گیرید و میانتان دوستی و رحمت نهاد. آری، در این [نعمت] برای مردمی که می‌اندیشند قطعاً نشانه‌هایی است.

۲-۲ بررسی نظرات تفسیری در تبیین مزین

مفسران در تشخیص مصداق مزین متفق‌القول نبوده و در این راستا چهار دیدگاه وجود دارد. عده‌ای معتقدند مزین خداوند است، عده‌ای مزین را شیطان می‌دانند و گروهی قائل به تفصیل هستند؛ بدین معنا که مزین خوبی‌ها را خداوند و مزین بدی‌ها را شیطان می‌دانند و عده اندکی مزین را نفس آدمی می‌دانند. در ادامه نظرات قائلین به هر گروه و دلایل آن‌ها مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۲-۲-۱ خداوند

دلایل متعددی جهت مزین بودن خداوند ذکر شده که غالباً بر مبنای فاعلیت تام پروردگار است. شاهد مثال این دسته از مفسرین آیه ۷ سوره کهف می‌باشد که می‌فرماید: *إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا* (کهف/۷) به اعتقاد این گروه خداوند شهوت را در نهاد انسان‌ها خلق نمود و علاقه به آن‌ها را در نظرشان تزئین کرد (طیب: ۱۳۶۹: ۳/۱۲۵، فضل‌الله: ۱۴۱۹: ۵/۲۶۰). او عشق به همسر و فرزند و مال و ثروت را جهت آزمایش انسان‌ها و حرکت در مسیر تکامل در آن‌ها نهادینه نمود (بیضاوی: ۱۴۱۸: ۸/۲ نسفی: ۱۴۱۶: ۱/۲۲۵، مکارم شیرازی: ۱۳۷۱: ۲/۴۵۷).

به اعتقاد صاحب تفسیر کاشف این قبیل محبت‌ها از آن جهت که ذاتاً قبیح نیستند، منسوب به خداوند می‌باشند چراکه او طیبیات را برای انسان حلال شمرده و از این رو

آراستگی میل به زنان در واکاوی آیه ۱۴ سوره آل عمران؛ سماواتیان | ۱۲۷

مشتهیات هفتگانه مذکور در زمره محرمات به شمار نیامده است (مغنیه: ۱۴۲۴: ۱۹/۲)؛ به عبارتی دیگر، تزئین کردن فعلی است از افعال خدا جهت تشویق و احسان به بندگان (صادقی تهرانی: ۱۴۰۶: ۵/۵۷).

برخی دیگر معتقدند که حیات انسان به وجود شهوات و تزئین آن در نظر انسان بستگی دارد. این تزئین از حکمت تامه الهی ناشی شده تا انسان برای بقاء و تعمیر عالم این عناوین در نظرش جلوه کند و از آنجائی که شیطان نمی تواند فاعل و ایجادکننده تزئین باشد، بنابراین نسبت این فعل به شیطان صحیح نیست (امین: بی تا: ۳/۵۶).

فخر رازی درصدد برآمده با ارائه بیانی مستدل مزین بودن خداوند را در این آیه اثبات کند. وی با استناد به آیه ۶۳ سوره قصص *رَبَّنَا هُوَ لَاءِ الَّذِيْنَ غَوَيْنَا، اَعْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا* (قصص/ ۶۳) چنین استدلال نموده که اگر مزین شیطان باشد پس چه کسی کفر و بدعت را در نظر خود او آراسته است؟ اگر پاسخ شیطانی دیگر باشد تسلسل پیش آمده و باطل است؛ اگر خود مرتکب چنین تزئینی بوده پس امر تزئین نسبت به انسان نیز همین گونه است و خود انسان می تواند اموری را نزد خود بیاراید و اگر مزین خداوند باشد که حقیقت امر نیز چنین است، پس نسبت به انسان نیز مطلب به همین صورت است و خداوند مزین امور در نظر انسانهاست (فخر رازی: ۱۴۲۰: ۷/۱۶۰).

۲-۲-۲ شیطان

گروهی دیگر از مفسران معتقدند که هوس های شیطانی مشتهیات را در نظرها زینت می دهد؛ چنان که در سه آیه ۴۸ انفال، ۲۴ نمل و ۳۸ عنکبوت آمده است: *وَرَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانَ اَعْمَالَهُمْ* علامه طباطبائی معتقد است گرچه علاقه به شهوات با خدا نسبت دارد اما باید توجه داشت که علائق مذکور در آیه به دلیل مذموم بودن حب شهوات و حب کثرت مال امری است ناپسند که یقیناً انتسابش به خداوند صحیح نیست و ناگزیر ادب اقتضاء می کند این جلوه گری را به شیطان نسبت دهیم (طباطبائی: ۱۳۹۰: ۳/۹۸).

معتزله نیز با استناد به روایتی از حسن که می گوید: «مزین شیطان است، به خدا سوگند ندیدم کسی بیش از خداوند خالق دنیا، از آن نکوهش کرده باشد»، قائل به مزین بودن

شیطان هستند (طبری: ۱۴۱۲: ۳/۱۳۳، ماتریدی: ۱۴۲۶: ۲/۳۲۱).

۲-۲-۳ قول به تفصیل

عده‌ای از مفسران با تفصیل قائل شدن میان مزین مشتهیات، تزئین کردن بخش مفید و سازنده آن‌ها را به خدا نسبت داده و تزئین قسم دیگر را که قبیح و مذموم است منسوب به شیطان می‌دانند. انتساب به خداوند به اعتبار ایجاد و آفرینش به جهت بهره‌برداری مخلوقات و انتساب به شیطان به لحاظ وسوسه و فریب و به دست آوردن آن‌ها از راه نادرست، هر دو صحیح است (قرطبی: ۱۳۶۴: ۴/۲۸، ابوحیان: ۱۴۲۰: ۳/۵۰)؛ به عبارتی دیگر خداوند به مقتضای حکمت بالغه‌اش قوای شهویّه و غضبیّه و وهمیه را به میزانی که لازمه زندگانی و بقاء حیات دنیوی و نسل آدمی است در بشر قرار داده و در کنار آن‌ها قوه عقل و ارسال رسل را جهت ممانعت از تعدی و تجاوز قرار داده است. اما باید توجه داشت که انسان سه دشمن بزرگ دارد که او را به هلاکت ابدی می‌کشاند: دنیا، نفس، شیطان؛ دنیا خود را جلوه می‌دهد، نفس انسان را مایل می‌کند و شیطان راه‌های رسیدن به آن را نشان می‌دهد (طیب: ۱۳۶۹: ۳/۱۲۵).

۲-۲-۴ نفس آدمی

به اعتقاد گروهی از مفسران دلیل مجهول بودن فاعل زین، اختفای آن بر بندگان است و فاعل، نفس ادراک آدمی است که علاقه به مشتهیات را در خود پرورش می‌دهد (ابن عاشور: ۱۴۲۰: ۳/۳۸).

نتیجه این که مفسران در تفسیر فعل مجهول زین به چهار گروه تقسیم شده و هر دسته جهت اثبات مدعی خود شواهدی قرآنی معرفی نموده‌اند. قائلین به مزین بودن شیطان به آیاتی که تزئین را به شیطان نسبت می‌دهند و زین لهم الشیطان اعمالهم (نمل/۲۴) و نیز آیاتی که یکی از شیوه‌های گمراه نمودن انسان توسط شیطان را تزئین معرفی می‌کند قال ربّ بما أغویتني لأزیننّ لهم فی الارض وکأغویتهم أجمعین (حجر/۳۹) استناد کرده و مشتهیات هفتگانه مذکور در آیه را، ابزار شیطان جهت گمراه نمودن انسان دانسته‌اند.

گر و هی دیگر مزین را نفس آدمی خوانده، هر چند در ادامه فاعل نهائی آن را خداوند معرفی نموده‌اند. (ابن عاشور: ۱۴۲۰: ۳/۳۸) دسته سوم قائلان به تفصیل هستند به گونه‌ای که مزین خوبی‌ها را به خداوند نسبت داده و فاعل بدی‌ها را شیطان معرفی نموده‌اند. (قرطبی: ۱۳۶۴: ۴/۲۸) اما گروه چهارم با توجه به فاعلیت غائی خداوند کذلک رزینا لکل^۱ (آمه عملهم/انعام/۱۰۸) و لزوم آزمایش بندگان انا جعلنا ما علی الارض زینة لها لئبلوهم (کهف/۷) فاعل تزئین را خداوند معرفی نموده‌اند. از میان چهار قول مذکور در باب فاعل تزئین شاید بتوان گفت با توجه به انواع مشتیهاتی که در ادامه آیه آمده و توجه به این نکته که هر یک از آن‌ها برای بقاء حیات انسان‌ها الزامی است و نیز عدم وجود قرینه‌ای دال بر مذمت مشتیهات مذکور می‌توان گفت مشتیهات ذکر شده از وجه مثبت برخوردار بوده که در نتیجه آن مراد از مزین خداوند متعال است.

۳- نگاه برون آیه‌ای

در تفسیر آیات قرآن، تنها توجه به مفردات و معانی آن‌ها مدنظر نیست بلکه با نظر به شأن نزول سوره، سیاق آیه مورد بحث در دل آیات قبل و بعد از خود و نیز کنار هم گذاردن آیات هم‌سیاق نکات قابل تأملی روشن خواهد شد. همچنین توجه به رکوعات قرآنی که یکی از ابزارهای مغفول جهت تفسیر آیات است نیز می‌تواند در حل مسائل تفسیری راهگشا باشد. در اصطلاح علوم قرآنی رکوع یکی از تقسیمات قرآنی به شمار می‌رود که شامل چند فراز هم‌موضوع و هم‌معنا می‌باشد (معینی: ۱۳۷۷: ۱۱۱۷) با وجودی که بنا بر تعریف، اصطلاح سیاق و رکوع قرابت معنایی دارند اما بین آن دو تفاوتی بنیادین وجود دارد و آن این که سیاق امری است منعطف که تعیین محدوده آن وابسته به نظر شخصی و اجتهادی مفسر است؛ از همین روست که آغاز و پایان سیاق‌ها در نگاه مفسران متفاوت است در حالی که محدوده رکوعات قرآنی از پیش تعیین شده و فاعل شناسا در آن مدخلیتی ندارد. (لسانی و مرادی: ۱۳۹۴: ۹۱). هر رکوع مبین قضیه‌ای خاص در هر سوره است که بیشتر در سوره‌های بزرگ قرآن می‌توان آن‌ها را باز جست چرا که سوره‌های کوچک اغلب در مورد موضوعی واحدند حال آن که تنوع موضوعی بیشتر در سوره‌های بزرگ به

چشم می‌خورد مانند سوره آل عمران که دارای ۲۱ رکوع است (مظفری: ۱۴۱۰: ۸۲).

۱-۳ نقش شأن نزول سوره آل عمران در فهم آیه

در مورد شأن نزول سوره آل عمران در میان مفسران اختلاف نظر به چشم می‌خورد. عده‌ای از مفسران معتقدند سوره آل عمران به دلیل یکپارچگی مفاهیم که مؤمنین را به توحید کلمه می‌خواند، تشویقشان می‌کند تا هر چه زودتر متحد شده و خود را برای مقابله با دشمنان یعنی یهود و نصارا و مشرکین آماده سازند و به صورت یکجا و در یک واحد نزول بر قلب مبارک حضرت رسول (ص) فرود آمده است (طباطبائی: ۱۳۹۰: ۵/۳)؛ همچنین بر اساس روایتی از کلبی و محمد بن اسحاق و ربیع بن انس، اوایل این سوره تا حدود هشتاد و چند آیه آن در مورد هیئت اعزامی از نجران نازل شده، که شصت نفر سواره بودند و نزد رسول خدا (ص) آمدند در حالی که چهارده نفرشان از اشراف و در بین آن چهارده نفر سه نفر پیشوا وجود داشت و در مورد حضرت عیسی با ایشان مناظره کردند (طبرسی: ۱۳۷۲: ۲/۶۹۵، سیوطی: بی تا: ۳/۲). در مقابل گروهی دیگر از مفسرین با تکیه بر تنوع موضوعات سوره، وحدت واحد نزول را رد کرده‌اند (فضل‌الله: ۱۴۱۹: ۲۰۶/۵)؛ نیز به دلیل وجود فاصله زمانی طولانی بین جنگ احد که در سال‌های اول هجرت رخ داد و آمدن مسیحیان نجران خدمت پیامبر اکرم (ص) که در سال نهم هجرت بود، صحت شأن نزول مذکور را نیز زیر سؤال برده‌اند (سید قطب: ۱۴۲۵: ۱/۳۶۲).

به نظر می‌رسد قول دوم به صواب نزدیک‌تر باشد چرا که وجود موضوعات متنوع در سوره آل عمران مطلبی واضح و روشن است. گرچه با نگاهی کلی و فراگیر می‌توان ادعا نمود تمام آیات قرآن از وحدت موضوعی خاص که همان هدایت و روشنگری است برخوردارند، اما این کلی‌نگری و نتیجه حاصل از آن نمی‌تواند در زمینه فهم و درک آیات یاری‌گر باشد؛ بنابراین توجه به تاریخ نزول و دقت در اسباب نزول در نوع برداشت از آیات مؤثر است. طبق هر دو نظر شاید بتوان گفت آیه مورد بحث مصداقی از وعده و وعیدهای قرآنی است که مخاطبین را به بهره‌برداری مشروع از لذت‌های دنیوی دعوت نموده و به آن‌ها وعده بهتر از این لذات را در آخرت داده است. این امر که نشان از ردّ

آراستگی میل به زنان در واکاوی آیه ۱۴ سوره آل عمران؛ سماواتیان | ۱۳۱

رهبانیت و مشروعیت بخشی به لذائذ دنیوی و تضمین لذائذی برتر در جهان آخرت دارد، علاوه بر جذب حداکثری افراد در روی آوردن به اسلام، موجب انگیزه بخشی به مسلمانان شده و آنان را در اطفای غرائز طبیعی خود تأیید می‌نماید. این امر می‌تواند وجه تمایز کتاب آسمانی قرآن با کتب مقدس تورات و انجیل باشد؛ رهبانیت یکی از اموری است که در بین یهودیان و مسیحیان اهمیت به سزائی داشته و چه مرد و چه زن در این راه سختی - های گوناگونی جهت ریاضت‌های مختلف متحمل می‌شدند که می‌توان یکی از بزرگ - ترین ریاضت‌ها را حفظ تجرد و عدم توجه به مسائل جنسی دانست (جاوید، محمدجواد: ۱۳۸۹: ۸۴). پولس رسول علت بهتر بودن تجرد از ازدواج را چنین بیان می‌کند: «اما خواهشی من دارم که شما بی‌اندیشه باشید، شخص مجرد در امور خداوند می‌اندیشد که چگونه رضامندی خداوند را بجوید و صاحب زن، در امور دنیا می‌اندیشد که چگونه زن خود را خوش سازد و در میان زنان منکوحه و باکره نیز تفاوتی است، زیرا باکره در امور خداوند می‌اندیشد تا هم در تن و هم در روح، مقدس باشد، اما منکوحه در امور دنیا می‌اندیشد تا شوهر خود را خوش سازد» (انجیل، رساله اول پولس به قرنتیان، ۷: ۳۲-۳۷).

۲-۳ نقش رکوعات در فهم آیه

آنچه مهم است بررسی آیات در سیاق خود می‌باشد؛ یعنی در فهم یک آیه، به قبل و بعد آن نیز باید توجه داشت و آیه را صرف نظر از سیاق و محیط آن، نباید مورد فهم قرار داد. اکثر مباحث موضوعی ارائه شده، متأسفانه به این مهم توجهی ندارند و آیات مربوط به یک موضوع را، از جایگاه و سیاق خود در سوره خارج می‌کنند و آن‌ها را یکجا مورد بررسی قرار می‌دهند، غافل از این که یک آیه، معنا و مفهوم حقیقی خود را تنها در همسایگی آیات قبل و بعد خود افاده خواهد کرد و وقتی آن را از جایگاه آسمانی خود در سوره منفک نماییم دیگر به مفاهیم اصلی و صحیح آن دست نخواهیم یافت؛ چرا که اکثر لطایف و دقایق و اشارات قرآن در همین تناسب میان آیات نهفته است (سیوطی: بی تا: ۲/ ۴۶۱). قرآن کریم به لحاظ واحد موضوعی دارای تقسیم‌بندی خاصی است که از قدیم الایام به رکوعات قرآنی مشهور بوده است؛ به این مناسبت که پیامبر اکرم (ص) پس از

قرائت سوره حمد در رکعات اول و دوم نمازهای یومیه گاه یک سوره کوچک و بیشتر اوقات یکی از این قسمت‌ها را، می‌خوانده‌اند و پس از آن به رکوع می‌رفته‌اند. این رکوعات قرآنی که هر کدام یک واحد موضوعی هستند حداقل محدوده سیاق آیات را مشخص می‌کنند و خواننده را با روند بیان مطلب آشنا می‌سازند. این فصل‌بندی پر رمز و راز، در بسیاری از نسخه‌های قرآن با علامت «ع» (رکوع) مشخص شده‌اند. مستند اصلی این مسئله، غالب مصحف‌های نگاشته شده تا قبل از قرن اخیر مربوط به بلاد مختلف اسلامی است که بدون استثناء «ع» را در لابه‌لای آیات خود ثبت و ضبط کرده‌اند، حتی غالباً این علامت در آخر سوره‌های تک واحدی نیز ثبت شده است. (فشارکی، مرادی زنجانی: ۱۳۹۳: ۵۷) شمار دقیق رکوعات متفاوت است و بنا به مشهور آن را ۵۴۰ فقره می‌دانند (حریری: ۱۳۸۴: ۱۶۱) اما برخی دیگر با استناد به تعلیم پیامبر (ص) عدد را ۵۵۵ رکوع ذکر نموده‌اند (فشارکی، مرادی زنجانی: ۱۳۸۶: ۵۶) قدیمی‌ترین تفسیری که بازتابی از رکوعات در آن وجود دارد مواهب علیه اثر ملا واعظ کاشفی سبزواری است که در قرن نهم هجری به زبان فارسی نگاشته شد و به رکوعات برخی سوره در ابتدای آن سوره اشاره نمود (کاشفی: ۱۳۶۹: ۷۰۳/۱). از مفسران معاصر ملا عباسعلی کیوان قزوینی در تفسیر خود متعرض این بحث شده و از اغفال صورت گرفته در بهره‌مندی از این ابزار احساس تأسف نموده است (کیوان قزوینی: ۱۳۱۷: ۷۲۵/۱) در میان مترجمان قرآن کریم صفارزاده با استمداد از علامت‌گذاری ستاره در واحدهای موضوعی مخاطب را در جریان روند تغییر گفتار که همان فلسفه رکوعات قرآنی است قرار می‌دهد (صفارزاده: ۱۳۸۸: ۱۴۳۴) سوره آل‌عمران دارای ۲۱ رکوع است که دومین رکوع آن مشتمل بر آیات ۱۰ تا ۲۰ است. غیر از آیه ۱۴، ۱۰ آیه‌ی دیگری که در این رکوع قرار دارند طیف‌های مختلف افراد اعم از کافرین، متقین، مؤمنین و اهل کتاب را شامل می‌شوند.

شاید بتوان گفت واژه ناس در آیه مورد بحث اشاره‌ای است به جمیع گروه‌های مردم که آیات ۱۰ تا ۱۳ به خوبی این امر را تبیین می‌نماید. آیه ۱۰ به برترین و بیشترین بهره

کافران از زندگانی دنیوی که اموال و اولاد هستند اشاره نموده و تأکید کرده است که آن بهره‌ها هرگز نیاز ذاتی شخص کافر را برطرف نمی‌کند *إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ* (آل عمران/ ۱۰) در حقیقت، کسانی که کفر ورزیدند، اموال و اولادشان چیزی [از عذاب خدا] را از آنان دور نخواهد کرد؛ و آنان خود، هیزم دوزخند.

باید توجه داشت که شخص فقیر دائماً در تلاش است نیاز خود را ارضاء نموده به آرامش روحی برسد. شاید خداوند در این سخن توجه کافران را به فقر درونی‌شان و عدم ارضای آن با بهره‌های دنیوی جلب نموده و زمینه‌ای فراهم می‌آورد تا در آیات بعدی راه برطرف نمودن آن نیاز را به آنان نشان دهد. در ادامه طبق آیه ۱۱ خداوند، خاندان فرعون و نیز مکذبان قبل از او را نیز هم تراز کافران قرار داده، امر فوق را برای آنان نیز اثبات می‌نماید *كَذَابِ آلِ فِرْعَوْنَ وَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا هُمْ يَكْفُرُونَ* که قرآن فراعنه را اقوامی فاسد و ظالم معرفی نموده است *ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِم مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ* (اعراف/ ۱۰۳) و *كَذَابِ آلِ فِرْعَوْنَ وَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَ كُلُّ كَاذِبٍ ظَالِمٍ* (انفال/ ۵۴) مراد از کاذبان نیز در اغلب آیات قرآنی اهل کتاب هستند اعم از یهودی و نصرانی و *مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ ... وَ يَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ وَ هُمْ يَعْلَمُونَ* (آل عمران/ ۷۵) البته کسانی که آیات الهی را تکذیب نموده‌اند با الفاظ دیگری نیز خوانده شده‌اند همچون غافلین *فَاتَّقِمْنَا مِنْهُمْ فَأَعْرَفْنَا هُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَ كَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ* (اعراف/ ۱۳۶) سرانجام از آنان انتقام گرفتیم و در دریا غرقشان ساختیم، چرا که آیات ما را تکذیب کردند و از آن‌ها غافل بودند، مجرمین *فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ* (یونس/ ۱۷) پس کیست ستمکارتر از آن کس که دروغی بر خدای بندد یا آیات او را تکذیب کند؟ به راستی مجرمان رستگار نمی‌شوند، زیانکاران *لَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونُوا مِنَ الْخَاسِرِينَ* (یونس/ ۹۵) و از کسانی که آیات ما را دروغ پنداشتند مباش، که از زیانکاران خواهی بود، تجاوزگران *وَ يَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَ*

تَصِفُ أَلْسِنَتَهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَى لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُّكْرَطُونَ (نحل / ۶۲) و چیزی را که خوش نمی‌دارند، برای خدا قرار می‌دهند و زبانشان دروغ‌پردازی می‌کند که [سرانجام] نیکو از آن ایشان است. حقا که آتش برای آنان است و به سوی آن پیش فرستاده خواهند شد. هلاک شدگان فَكَانُوا بِمَا كَانُوا مِنْ الْمُهْلَكِينَ (مؤمنون / ۴۸) در نتیجه، آن دو را دروغزن خواندند، پس از زمره هلاک شدگان گشتند و ظالمان فَمَنْ أَقْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (آل عمران / ۹۴) پس کسانی که بعد از این، بر خدا دروغ‌بندند، آنان خود ستمکارانند.

چنان‌که ملاحظه شد دو آیه اول رکوع دوم از سوره آل عمران، در وصف اصناف بسیاری از مردم بیان شده و به فقر و نیاز درونی آنان اشاره دارد. آیه ۱۳ به اصناف مذکور، مجاهدین در راه خدا را اضافه می‌کند با این توضیح که مجاهدین در راه خدا نیز محتاج توفیق الهی اند و با یاری او نصرت داده می‌شوند: قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِتْنَةِ الْقُرْآنِ فَتَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْآخِرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَهُمْ رَأَى الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ... (آل عمران / ۱۳) قطعاً در برخورد میان دو گروه، برای شما نشانه‌ای [و درس عبرتی] بود. گروهی در راه خدا می‌جنگیدند و دیگر [گروه] کافر بودند که آنان [مؤمنان] را به چشم، دو برابر خود می‌دیدند؛ و خدا هر که را بخواهد به یاری خود تأیید می‌کند...

این گروه مشیر به مؤمنان است چرا که قتال بر تمام آنان واجب شده است كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ (بقره / ۲۱۶) و رسول خدا (ص) بر تشویق آنان به جهاد امر شده است يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ (انفال / ۶۵) ای پیامبر، مؤمنان را به جهاد برانگیز. اگر از [میان] شما بیست تن، شکیباً باشند بر دویست تن چیره می‌شوند و اگر از شما یکصد تن باشند بر هزار تن از کافران پیروز می‌گردند، چرا که آنان قومی‌اند که نمی‌فهمند.

از شمولیت آیات ۱۰ تا ۱۳ که اقشار مختلف مردم را پوشش می‌دهد می‌توان نتیجه گرفت که مراد از ناس در ابتدای آیه ۱۴، عموم انسان‌هاست و در تأویل آن به کافران یا یهودیان (میبدی: ۱۳۷۱: ۳۴/۲، حسینی همدانی: ۱۴۰۴: ۳/۲۵، طبری: ۱۴۱۲: ۳/۱۳۳) وجهی به چشم نمی‌خورد. همچنین آیه ۱۵ با بیانی استفهامی درصدد بیان نعماتی بهتر از

موارد مذکور است. این بدان معناست که در آخرت نیز زینت‌ها و علاقمندی‌هایی برای بندگان متقی وجود دارد تا از لذت آن‌ها منتفع گردند. این مطلب همان وعده‌ای است که در پاسخ به فقر ذاتی اصناف مذکور و عدم اقتای آنان با لذائذ دنیوی داده شده و آنان را به بازگشت سمت خدا و در زمره متقیان وارد شدن دعوت می‌نماید. اگرچه مشتهیات معرفی شده متفاوت است اما احساس لذت و بهره‌مندی و آرامش درونی از بهترین پاداش‌های اخروی است. لذت از بهره‌مندی رضوان الهی، لذت از مصاحبت ابرار، لذت از ازواج مطهره و... که این لذت‌ها در پی ارضای حس علاقه‌مندی به مشتهیات پدید می‌آیند. در نتیجه وجود مشتهیات در سرای آخرت نیز اثبات می‌شود. همچنین با توجه توصیف متقین، می‌توان نتیجه گرفت که اولاً مشتهیات هفتگانه مذکور از وجه مثبت برخوردار بوده و حمل آن‌ها بر زینت‌های شیطانی و نفسانی محتمل نمی‌باشد. ثانیاً یکی از روش‌های تبلیغی قرآن آشکار نمودن ضعف‌ها و در پی آن نشان دادن راه برطرف نمودن آن نقایص است؛ چنان‌که با اشاره به لذت‌های مادی و تأیید علاقه‌مندی انسان‌ها نسبت به آن‌ها تأکید می‌نماید که این مشتهیات هرگز او را به تمام معنای ارضاء ننموده و حس فقر و نیاز دائماً همراه آن‌هاست مگر اینکه با رعایت تقوای الهی در زمره متقین درآیند و در رضوان الهی با کسب رضای خداوند و درک هم‌نشینی صالحین و برخوردارگی از لذائذی شبیه لذائذ دنیوی اما در سطحی بالاتر این نیاز برآورده شود.

۳-۳ نقش آیات هم سیاق در فهم آیه

در بررسی آیات هم سیاق با آیه مورد بحث و درنگ در معنای تزئین و متاع دنیا و کیفیت و کمیت آن‌ها می‌توان مزین بودن خداوند را اثبات نمود بدین صورت که: اولاً زینت‌های دنیوی که بارها در آیات مختلف از آن به عنوان متاع زندگی دنیا یاد شده است دارای وجه مثبت بوده و با الفاظی از قبیل زهره به معنای شکوفه معرفی شده‌اند و لا تملنَّ عینیکِ اِلی ما مَتَعْنَا بِهِ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَیَاةِ الدُّنْیَا لِنُفِثَنَّهُمْ فِیهِ وَ رَزَقُ رَبِّکَ خَیْرًا وَ اَبْقٰی (طه/۱۳۱) و زینهار به سوی آنچه اصنافی از ایشان را از آن برخوردار کردیم [و فقط] زیور زندگی دنیاست تا ایشان را در آن بیازماییم، دیدگان خود مدوز و [بدان که] روزی پروردگار تو

بهتر و پایدارتر است. این مطلب دلیلی بر اثبات ادعای مزین بودن خداوند است چرا که شیطان و نفس اماره، امور مذموم را در نظر انسان جلوه داده و سعی بر گمراه ساختن او دارند نه امور ممدوح را.

دوماً تزئین امر مثبت به جهت ایجاد رغبت و محبت و وعده اعطای اخروی روشی تبلیغی است در جهت جذب و ایجاد انگیزه در افراد و ما اوتیتیم من شیء فمتاع الحیاة الدنیا و زینتها و ما عند الله خیر و ابقى اقل تعقلون (قصص/۶۰) و هر آنچه به شما داده شده است، کالای زندگی دنیا و زیور آن است و [لی] آنچه پیش خداست بهتر و پایدارتر است؛ مگر نمی‌اندیشید؟

سوم این که آشنایی باهدف تزئین امور و نیز بررسی چگونگی ارتباط زینت‌های دنیوی با زندگی اخروی دلیلی دیگر بر مزین بودن خداوند است؛ چرا که تزئین امور به‌عنوان یکی از راه‌های آزمایش بندگان، هدف از خلقت را تحقق بخشیده و اموال و اولاد در نقش زینت‌های دنیوی می‌تواند رابط میان دنیا و آخرت صاحبان آن‌ها باشد *انما جعلنا ما علی الارض زینة لهما لنبوهم انهم احسن عملا* (کهف/۷) و *المال و البنون زینة الحیاة الدنیا و الباقیات الصالحات خیر عند ربک ثواباً و خیر املاً* (کهف/۴۶) مال و پسران زیور زندگی دنیاند و نیکیه‌های ماندگار از نظر پاداش نزد پروردگارت بهتر و از نظر امید [نیز] بهتر است. پرونده اشخاص پس از مرگ بسته نشده و باقیات و صالحات بجا مانده از او در آن ثبت خواهد شد. البته باید توجه داشت که غوطه‌ور شدن در زینت‌های دنیوی و وابستگی به آن‌ها مذموم و موجب عذاب شدید الهی است؛ همچنان که زینت‌ها موجب آرامش خاطر و ایجاد انگیزه جهت تحقق وعده‌های الهی است، از سوئی دیگر افراط در محبت آن‌ها خسران انسان‌ها را در پی دارد و خشم و غضب خداوند را برمی‌انگیزد *اعلموا انما الحیاة الدنیا لعب و لهو و زینة و تفاخر بینکم و تکائر فی الاموال و ال اولاد کمثل غیث اعجب الکفار نباته ثم یهیج فتراه مضفراً ثم ینکون حطاماً و فی الآخرة عذاب شدید و مغفرة من الله و رضوان و ما الحیاة الدنیا الا متاع العرور* (حدید/۲۰) بدانید که زندگی دنیا، در حقیقت، بازی و سرگرمی و آرایش و فخر فروشی شما به یکدیگر و فزون‌جویی در اموال و فرزندان

آراستگی میل به زنان در واکاوی آیه ۱۴ سوره آل عمران؛ سماواتیان | ۱۳۷

است. [مثل آن‌ها] چون مثل بارانی است که کشاورزان را رُستنی آن [باران] به شگفتی اندازد، سپس [آن کشت] خشک شود و آن را زرد بینی، آن گاه خاشاک شود؛ و در آخرت [دنیا پرستان را] عذابی سخت است و [مؤمنان را] از جانب خدا آمرزش و خشنودی است و زندگانی دنیا جز کالای فریبنده نیست.

نتیجه‌گیری

خداوند متعال در آیه ۱۴ سوره آل عمران با بیانی رمزگونه، حقیقتی ظریف بیان نموده و آن تزئین علاقه‌مندی به لذت‌دنیوی در نظر انسان‌هاست. باید توجه داشت که کشف مراد خداوند تنها با فهم معانی واژگان و جملات آیه حاصل نمی‌شود، بلکه علاوه بر آن توجه به شأن نزول سوره، سیاق آیات مورد بحث و نیز بررسی آیات هم‌سیاق با آن، ابزار مؤثری در این زمینه به شمار می‌رود. یکی از روش‌های مغفول‌جهت بهره‌مندی از سیاق آیات، توجه به رکوعات قرآنی و بررسی آیات هم‌سیاق است که موجب فهم بهتر معانی قرآن می‌گردد. بر اساس شیوه مذکور نتایج زیر از تحلیل آیه ۱۴ سوره آل عمران حاصل گردید:

- با توجه به نظریات مختلفی که در شأن نزول سوره آل عمران وارد شده می‌توان گفت که خداوند در این سوره به جهت تشویق و ترغیب مسلمانان و نیز جذب اهل کتاب و زدودن عقاید ناشی از تحریف در کتب مقدس که تشویق بر رهبانیت و تجرد نموده و آن‌ها را از لوازم ایمان معرفی نموده‌اند، با تأیید لذت‌دنیوی، بندگان را به بهره‌مندی از سطوح عالی‌تر آن در جهان آخرت فرا می‌خواند.

- سیاق آیات ۱۰ تا ۲۰ سوره آل عمران که رکوع دوم از این سوره است، با معرفی اصناف مختلف مردم اعم از کافران، کاذبان، ظالمان، متجاوزان، مسرفان، غافلان، زیانکاران، فاسدان، برخی از اهل کتاب و در آخر مؤمنان، مشیر به این معناست که مراد از ناس در آیه عموم مردم است نه جنس خاصی از آن‌ها.

- با توجه به آیات هم‌سیاق آیه مورد بحث، امور تزئین شده نه تنها قبیح و مذموم نیستند، بلکه محبت آن‌ها در حد متعادل، مورد تأیید شارع بوده و به نعمت‌هایی برتر از آن‌ها وعده داده شده‌اند. علاوه بر آن هدف از زینت دادن امور که همانا آزمایش و ابتلای بندگان

است مشخص می‌گردد. از همین رو می‌توان فاعل تزئین را که در آغاز آیه با فعل مجهول رُئین بیان گردیده، خداوند دانست.

• با توجه به عمومیت لفظ ناس، مراد از دوست *داشتن زنان* که در صدر مشتبهات ذکر شده است، علاوه بر اینکه مقتضای فضای عصر نزول ایجاب می‌کرده که غالباً خطابات قرآنی جنس ذکور باشند، بحث حوزه عاطفی نسبت به این قشر است؛ زنان اعم از مادر، همسر، خواهر و دختر در ارضای مهم‌ترین نیاز هم‌نوعان خود؛ یعنی رامش‌گری و از بین بردن فشارهای روحی - روانی نقش بی‌بدیلی ایفا می‌کنند.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Zohreh Samavatian

<https://orcid.org/0000-0002-1572-9262>

منابع

قرآن کریم ترجمه فولادوند

انجیل

- ابن عاشور، محمد طاهر (۱۴۲۰)، *تفسیر التحریر و التنویر*، بیروت: مؤسسه تاریخ العربی.
- ابن کثیر، اسماعیل بن عمر (۱۴۱۹)، *تفسیر القرآن العظیم*، بیروت: دار الکتب العلمیه.
- ابوالسعود، محمد بن محمد (۱۹۸۳)، *تفسیر ابی السعود (ارشاد العقل السلیم الی مزایا القرآن، الکریم)*، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- ابوحیان، محمد بن یوسف (۱۴۲۰)، *البحر المحیط فی التفسیر*، بیروت: دار الفکر.
- افرام البستانی، فؤاد (۱۳۷۵)، *فرهنگ ابجدی*، تهران: انتشارات اسلامی، چاپ دوم.
- آلوسی، محمود بن عبدالله (۱۴۱۵)، *روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و السبع المثانی*، بیروت: دار الکتب العلمیه.
- بحرانی، هاشم بن سلیمان (۱۴۱۵)، *البرهان فی تفسیر القرآن*، قم: مؤسسه البعثه، قسم الدراسات الإسلامیه.
- بلاغی، محمد جواد (بی تا)، *آلاء الرحمن فی تفسیر القرآن*، قم: وجدانی.
- بیضاوی، عبدالله بن عمر (۱۴۱۸)، *أنوار التنزیل و أسرار التأویل*، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- ثعلبی، احمد بن محمد (۱۴۲۲)، *الکشف و البیان المعروف تفسیر الثعلبی*، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- جاوید، محمد جواد (۱۳۸۹)، *تأملی بر مفهوم حجاب در ادیان الهی*، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، چاپ دوم.
- حریری، محمد یوسف (۱۳۸۴)، *فرهنگ اصطلاحات قرآنی*، قم: بوستان کتاب.
- حسینی همدانی، محمد (۱۴۰۴)، *انوار درخشان در تفسیر قرآن*، تهران: لطفی، چاپ اول.
- حوی، سعید (۱۴۲۴)، *الاساس فی التفسیر*، قاهره: دار السلام، چاپ ششم.
- حویزی، عبدعلی بن جمعه (۱۴۱۵)، *تفسیر نور الثقلین*، قم: اسماعیلیان، چاپ چهارم.
- خطیب، عبدالکریم (۱۴۲۴)، *التفسیر القرآنی للقرآن*، بیروت: دار الفکر العربی، چاپ اول.
- راغب الأصفهانی (۱۴۲۷)، *مفردات ألفاظ القرآن*، قم: طلیعه النور، چاپ دوم.

- سمرقندی، نصر بن محمد (۱۴۱۶)، *تفسیر السمرقندی المسمی بحر العلوم*، بیروت: دار الفکر.
- سیوطی، جلال‌الدین (۱۴۲۱)، *الإیتقان فی علوم القرآن*، بیروت: دار الکتب العربی، چاپ دوم.
- سیوطی، جلال‌الدین (بی تا)، *الدر المثور فی التفسیر بالمأثور*، بیروت: دار المعرفة للطباعة والنشر.
- صادق‌قی تهران‌ی، محمد (۱۴۰۶)، *الفرقان فی تفسیر القرآن بالقرآن و السنه*، قم: فرهنگ اسلامی.
- صدیق‌حسن‌خان، محمد صدیق (۱۴۲۰)، *فتح البیان فی مقاصد القرآن*، بیروت: دار الکتب العلمیه.
- طباطبائی، محمد حسین (۱۳۹۰)، *المیزان فی تفسیر القرآن*، بیروت: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات.
- طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۲)، *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*، تهران: ناصر خسرو، چاپ سوم.
- طبری، محمد بن جریر (۱۴۱۲)، *جامع البیان فی تفسیر القرآن*، بیروت: دار المعرفة، چاپ اول.
- صفارزاده، طاهر (۱۳۸۸)، *قرآن حکیم*، ترجمه فارسی و انگلیسی، تهران: اسوه.
- طریحی، فخر‌الدین (۱۳۶۲)، *مجمع البحرین*، تهران: طراوت، چاپ دوم.
- طنطاوی، محمد سید (۱۹۹۷)، *التفسیر الوسیط للقرآن الکریم*، قاهره: نهضة مصر، چاپ اول.
- طیب، عبدالحسین (۱۳۶۹)، *اطیب البیان فی تفسیر القرآن*، تهران: اسلام، چاپ دوم.
- فخر رازی، محمد بن عمر (۱۴۲۰)، *التفسیر الکبیر (مفاتیح الغیب)*، بیروت: دار إحياء التراث العربی، چاپ سوم.
- فشارکی، حمد علی، مرادی زنجانی، حسین (۱۳۸۶)، *روش تحقیق موضوعی در قرآن کریم*، قم: بوستان کتاب.
- (۱۳۹۳)، *سوره شناسی*، قم: نصایح.
- فضل‌الله، محمد حسین (۱۴۱۹)، *من وحی القرآن*، بیروت: دار الملائک، چاپ اول.
- فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی (۱۴۱۵)، *تفسیر الصافی*، تهران: مکتبه الصدر، چاپ دوم.
- قرطبی، محمد بن احمد (۱۳۶۴)، *الجامع لأحكام القرآن*، تهران: ناصر خسرو، چاپ اول.
- قطب، سید (۱۴۲۵)، *فی ظلال القرآن*، بیروت: دار الشروق، چاپ سی و پنجم.
- کاشفی، حسین بن علی (۱۳۶۹) *مواهب علیه*، به کوشش سید محمد رضا جلالی، تهران: اقبال.
- کیوان قزوینی، عباسعلی (۱۳۸۴)، *تفسیر کیوان*، به کوشش جعفر پژوم، تهران: نشر سایه.
- ماتریدی، محمد بن محمد (۱۴۲۶)، *تأویلات أهل السنه*، بیروت: دار الکتب العلمیه، منشورات محمد علی بیضون.

- محمد رشید، رضا (۱۴۱۴)، *تفسیر القرآن الحکیم (تفسیر المنار)*، بیروت: دار المعرفه.
- مراغی، احمد مصطفی. (بی تا)، *تفسیر المراغی*، بیروت: دار الفکر، چاپ اول.
- مظفری، محمد (۱۴۱۰)، *دانستنی هائی از قرآن*، قم: انتشارات علمیه.
- معینی، محسن (۱۳۷۷)، «*رکوع/ رکوعات*» در *دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی*، به کوشش بهاء الدین خرماهی، تهران: نشر دوستان ناهید.
- مغنیه، محمدجواد (۱۴۲۴)، *التفسیر الکاشف*، قم: دار الکتب الإسلامی.
- مقاتل بن سلیمان (۱۴۲۱)، *تفسیر مقاتل بن سلیمان*، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۱)، *تفسیر نمونه*، تهران: دار الکتب الإسلامیة، چاپ دهم.
- میددی، احمد بن محمد (۱۳۷۱)، *کشف الاسرار و عدة الابرار*، تهران: امیر کبیر، چاپ پنجم.
- نسفی، عبدالله بن احمد (۱۴۱۶)، *تفسیر النسفی مدارک التنزیل و حقایق التاویل*، بیروت: دار الفنائس.
- نصرت بیگم، امین (بی تا)، *تفسیر مخزن العرفان در علوم قرآن*، بی جا: بی نا.
- نکونام، جعفر (۱۳۸۲)، *پژوهشی در مصحف امام علی*، رشت: کتاب مبین، چاپ اول.

References

- The Holy Quran, translated by Fouladvand.
- The Bible.
- Abu al-Sa'oud, Muhammad ibn Muhammad. (1983). *Tafsir Abi al-Saud (Ishad al-Aql al-Salim ila Maza'iq al-Quran al-Karim)*, Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi. [In Arabic]
- Abu Hayyan, Muhammad ibn Yusuf. (1999). *Al-Bahr al-Muhit fi al-Tafsir*, Beirut: Dar al-Fikr. [In Arabic]
- Afram al-Bustani, Fouad. (1996). *Alphabetic Dictionary*, Tehran: Islamic Publications, 2nd Edition. [In Persian]
- Alusi, Mahmoud ibn Abdullah. (1994). *Ruh al-Ma'ani fi Tafsir al-Quran al-Azim wa al-Sab' al-Mathani*, Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah. [In Arabic]
- Bohrani, Hashem ibn Sulaiman. (1995). *Al-Burhan fi Tafsir al-Quran*, Qom: Al-Ba'th Institute, Islamic Studies Department. [In Persian]
- Balaghi, Mohammad Javad. (N.D.). *Ala' al-Rahman fi Tafsir al-Quran*, Qom: Vojdani. [In Persian]
- Beizawi, Abdullah ibn Umar. (1997). *Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta'wil*, Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi. [In Arabic]

- Fakhr Razi, Muhammad ibn Umar. (2005). *"Al-Tafsir Al-Kabir (Mafatih al-Ghayb)"*, Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi, 3rd Edition. [In Arabic]
- Fesharaki, Hamid Ali, Moradi Zanjani, Hussein. (2007). *"Method of Subject Research in the Noble Quran,"* Qom: Bustan-e Ketab. [In Persian]
- (2014). *"Surah Studies,"* Qom: Nasa'ih. [In Persian]
- Fazlullah, Mohammad Hussein. (1994). *"From the Inspiration of the Quran,"* Beirut: Dar al-Malak, 1st Edition. [In Arabic]
- Feiz Kashani, Muhammad ibn Shah Murteza. (1996). *"Tafsir al-Safi,"* Tehran: Maktabat al-Sadr, 2nd Edition. [In Persian]
- Hariri, Mohammad Yusuf. (2005). *Dictionary of Quranic Terms,* Qom: Bustan-e Ketab. [In Persian]
- Hosseini Hamedani, Mohammad. (1983). *Anwar Darakhshan dar Tafsir Quran,* Tehran: Lotfi, 1st Edition. [In Persian]
- Hawi, Saeed. (2003). *Al-Asas fi al-Tafsir,* Cairo: Dar al-Salam, 6th Edition. [In Arabic]
- Hoveyzi, Abdul Ali ibn Jamaa. (1996). *Tafsir Noor al-Thaqalain,* Qom: Ismailiyan, 4th Edition. [In Persian]
- Ibn Ashur, Muhammad Taqi. (1999). *Tafsir al-Tahrir wa al-Tanwir,* Beirut: Arab History Institute. [In Arabic]
- Ibn Kathir, Ismail ibn Umar. (1998). *Tafsir al-Quran al-Azim,* Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah. [In Arabic]
- Javid, Mohammad Javad. (2010). *Reflection on the Concept of Hijab in Divine Religions,* Tehran: Cultural and Social Studies Research Institute, 2nd Edition. [In Persian]
- Khatib, Abd al-Karim. (2003). *Quranic Interpretation of the Quran,* Beirut: Dar al-Fikr al-Arabi, 1st Edition. [In Arabic]
- Kashefi, Hussein ibn Ali. (1990). *"Mawhiba Alayh,"* Tehran: Eqbal. [In Persian]
- Keyvan Ghazvini, Abbas Ali. (2005). *"Keyvan's Interpretation,"* Tehran: Nashr-e Sayeh. [In Persian]
- Matridi, Muhammad ibn Muhammad. (2007). *"Interpretations of Ahl al-Sunnah,"* Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah, Publications of Muhammad Ali Beydoun. [In Arabic]
- Mohammad Rashid, Reza. (1995). *"Interpretation of the Wise Quran (Tafsir al-Manar),"* Beirut: Dar al-Ma'arif. [In Arabic]
- Maraghi, Ahmad Mustafa. (n.d.). *"Tafsir al-Maraghi,"* Beirut: Dar al-Fikr, 1st Edition. [In Arabic]
- Mozaffari, Mohammad. (2001). *"Things to Know about the Quran,"* Qom: Scientific Publications. [In Persian]
- Mo'ini, Mohsen. (1998). *"Ruku/Rukoo'at"* in the Encyclopedia of the Quran and Quran Studies, Tehran: Nashr-e Dustan-e Nahid. [In Persian]

- Moghniyeh, Mohammad Javad. (2005). "*Al-Tafsir al-Kashif*," Qom: Dar al-Kitab al-Islami. [In Persian]
- Muqatil ibn Sulaiman. (2004). "*Tafsir Muqatil ibn Sulaiman*," Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi. [In Arabic]
- Makarem Shirazi, Nasir. (1992). "*Exemplary Interpretation*," Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyah, 10th Edition. [In Persian]
- Maybodi, Ahmad ibn Muhammad. (1992). "*Disclosure of Secrets and Virtues*," Tehran: Amir Kabir, 5th Edition. [In Persian]
- Nasafi, Abdullah ibn Ahmad. (1997). "*Tafsir al-Nasafi Mudarik al-Tanzil wa Haqiq al-Tawil*," Beirut: Dar al-Nafa'is. [In Arabic]
- Nosrat Beygum, Amin. (n.d.). "*Explanation of the Treasury of Knowledge in Quranic Sciences*," No place: No publisher. [In Persian]
- Nikunam, Jafar. (2003). "*Research on Imam Ali's Mushaf*," Rasht: Ketab Mobin, 1st Edition. [In Persian]
- Qurtubi, Muhammad ibn Ahmad. (1985). "*Al-Jami' li Ahkam al-Quran*," Tehran: Naser Khosrow, 1st Edition. [In Persian]
- Qutb, Sayyid. (2045). "*In the Shade of the Quran*," Beirut: Dar al-Shorouq, 35th Edition. [In Arabic]
- Raghib al-Asfahani. (2008). *Mufadat Alfaaz al-Quran*, Qom: Taliat al-Nur, 2nd Edition. [In Persian]
- Safarzadeh, Taher. (2009). "*Wise Quran: Persian and English Translation*," Tehran: Osveh. [In Persian]
- Samargandi, Nasr ibn Muhammad. (1997). *Tafsir al-Samargandi al-Masmu bihr al-ulum*, Beirut: Dar al-Fikr. [In Arabic]
- Suyuti, Jalal al-Din. (2000). *Al-Itqan fi Ulum al-Quran*, Beirut: Dar al-Kutub al-Arabi, 2nd Edition. [In Arabic]
- Suyuti, Jalal al-Din. (1997). *Al-Durr al-Manthur fi Tafsir al-Mathur*, Beirut: Dar al-Ma'arif li al-Taba'ah wa al-Nashr. [In Arabic]
- Sadeghi Tehrani, Mohammad. (1986). *Al-Furqan fi Tafsir al-Quran bi al-Quran wa al-Sunnah*, Qom: Farhang-e Islami. [In Persian]
- Sadigh Hasan Khan, Mohammad Sadigh. (1999). *Fath al-Bayan fi Maqasid al-Quran*, Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah. [In Arabic]
- Tabatabai, Mohammad Hussein. (2011). *Al-Mizan fi Tafsir al-Quran*, Beirut: Al-Alami Institute for Publications. [In Arabic]
- Tabrisi, Fadl ibn Hasan. (1993). *Majma al-Bayan fi Tafsir al-Quran*, Tehran: Naser Khosro, 3rd Edition. [In Persian]
- Tabari, Muhammad ibn Jarir. (1991). "*Jami' al-Bayan fi Tafsir al-Quran*," Beirut: Dar al-Ma'arif, 1st Edition. [In Arabic]
- Tarihi, Fakhr al-Din. (1983). "*Majma al-Bahrain*," Tehran: Taravat, 2nd Edition. [In Persian]

- Tantawi, Mohammad Sayyid. (1997). "*Al-Tafsir Al-Wasit li al-Quran al-Karim*," Cairo: Nahdat Misr, 1st Edition. [In Arabic]
- Tayyeb, Abdul Hussain. (1990). "*Atyab al-Bayan fi Tafsir al-Quran*," Tehran: Islam, 2nd Edition. [In Persian]
- Tha'labi, Ahmad ibn Muhammad. (2001). *Al-Kashf wa al-Bayan al-Ma'ruf Tafsir al-Tha'labi*, Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi. [In Arabic]

استناد به این مقاله: سماواتیان، زهره. (۱۴۰۲). آراستگی میل به زنان در واکاوی آیه ۱۴ سوره آل عمران، دو فصلنامه علمی سراج منیر، ۱۴(۴۷)، ۱۱۷-۱۴۴. DOI: 10.22054/ajsm.2023.72823.1914

Seraje Monir is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.